

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Στειακός πηδηχτός χορός

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες:

Αναφέρεται συχνά μόνο ως Στειακός. Στη δεκαετία του 1930 αναφέρεται ως πηδηχτός και στη δεκαετία του 1950 έχουμε αναφορές για τον όρο *Κρητικός*. Οι αναφορές προέρχονται από τους εν ζωή ανθρώπους της Σητείας όταν αναφέρονται στον συγκεκριμένο χορό. Άνθρωποι που σήμερα είναι 75 χρόνων και χόρευαν από τη δεκαετία του '50 στην τοπική κοινότητα Ζίρου τον αναφέρουν εκτός από Στειακό και *Κρητικό* (Ιωάννης Χατζαντωνάκης, Μανώλης Παπαδάκης). Στο πρόγραμμα Θαλήτας σε συνέντευξη του Γεώργιου Βασιλάκη (βιολάτορας στην περιοχή πεδιάδα του Ηρακλείου) αναφέρονται οι λέξεις Στειακός πηδηχτός και αναφέρονται και οι ιδιαιτερότητες του χορού και της μουσικής του, όπως τις αντιλαμβάνονταν ένας παραδοσιακός μουσικός της δεκαετίας του 1940 (1998 Αμαργιανάκης «Πρόγραμμα Θαλήτας, σελ 37-39.»). Η κυρία Ελένη Ανηψητάκη-Δαουράκη στο βιβλίο της *Παλιές Στειακές αναμνήσεις* αναφέρει τον χορό και ως Στειακό και ως Πηδηχτό (σελ 79). Στο βιβλίο επίσης του κ. Μανώλη Παπαδάκη, *Ιστορικές Αναδρομές Σητεία 1939-1945*, ο χορός αναφέρεται με τις διάφορες ονομασίες του (σελ. 25).

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Είναι γρήγορος και ζωηρός κυκλικός χορός. Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες, η λαβή είναι από τις παλάμες με λυγισμένους αγκώνες, έχει 7 βασικά βήματα ξεκινώντας με δεξί πόδι. Οι χορευτές κινούνται μπρος-πίσω με φορά προς τα δεξιά και κάποιες φορές χορεύουν επιτόπου. Η συνοδευτική μουσική έχει ρυθμό 2/4.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

☐ προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις

✓ επιτελεστικές τέχνες

- ☐ κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις
- ☐ γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- ☐ τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- ☐ άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο: Καλλικρατικός Δήμος Σητείας και με διακριτές παραλλαγές σε όλο τον νομό Λασιθίου

στ. Λέξεις-κλειδιά:

Στειακός πηδηχτός, χοροί ανατολικής Κρήτης, μουσικοχορευτική παράδοση ανατολικής Κρήτης, στειακές κοντυλιές.

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

Φορείς του στοιχείου είναι όλοι όσοι χορεύουν τον Στειακό πηδηχτό χορό, τόσο η ίδια η κοινότητα των Στειακών που ζουν στην Σητεία και την ευρύτερη περιοχή Λασιθίου, όσο κι εκείνοι που μετοίκησαν σε Αθήνα, Αμερική και Αυστραλία και εξακολουθούν να επιτελούν τον χορό ως στοιχείο της συλλογικής τους μνήμης και αυτογνωσίας. Επιπλέον, το Λύκειο Ελληνίδων παράρτημα Σητείας καθώς και οι χορευτικές ομάδες πολιτιστικών συλλόγων, ως φορείς εν γένει της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς της Σητείας, φροντίζουν με μεθοδικό τρόπο για τη διαφύλαξη και μετάδοση του στοιχείου με τη διδασκαλία του χορού στις νεότερες γενιές.

Στην κοινότητα των φορέων του στοιχείου ανήκουν και μουσικοί της περιοχής της Σητείας, όπως οι Στρατής Καλογερίδης, Φοραδάρης, Δερμιτζογιάννης, Γιώργης Τσαντάκης, των οποίων η συμβολή στη διαφύλαξη του χορού είναι καθοριστική. Το πολύτιμο έργο τους είναι καταγεγραμμένο στη βιβλιογραφία και για τους περισσότερους από αυτούς διασώζεται μέσα από ηχογραφήσεις.

Ο χορός όμως είναι διαδεδομένος και σε πανεπιστημιακές κοινότητες του εξωτερικού με φορείς του στοιχείου καθηγητές και φοιτητές ευρωπαϊκών πανεπιστημίων (π.χ. Πανεπιστήμιο Βιέννης), όπου διδάσκεται και μελετάται ο Στειακός πηδηχτός και γενικότερα η σητειακή μουσικοχορευτική παράδοση.

β. Έδρα/τόπος

Σητεία Λασιθίου Κρήτης

Διεύθυνση: Β. Ουγκώ 13, Σητεία Λασιθίου Κρήτης, ΤΚ 72 300

Τηλ. 28430 25122 FAX.....

e-mail: lykeioellinidwnsitias@gmail.com url/ site web:

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδιο/-α πρόσωπο/-α Προεδρος ΛΕΣ, Χοροδιδάσκαλοι ΛΕΣ

Όνομα: Ψαρουδάκη Αντωνία

Ιδιότητα: Πρόεδρος Λυκείου Ελληνίδων Σητείας

Διεύθυνση: Μόχλος Σητείας Κρήτη ΤΚ: 72057

Τηλ. 6974118052 FAX:2843020238

e-mail: psaroudaki@staff.teicrete.gr

Όνομα: Παναγιώτα Παλούκου

Ιδιότητα: Γυμνάστρια (ειδικότητα: Παραδοσιακοί χοροί, χοροδιδασκάλισσα

Λυκείου Ελληνίδων Σητείας

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Ο Στειακός πηδηχτός αποτελούσε τον πιο διαδεδομένο χορό της επαρχίας Σητείας με πολύ μεγάλη διαφορά σε σχέση με άλλους χορούς. Ο χορός χορευόταν σε κάθε εορταστική περίπτωση της κοινωνίας της Σητείας.

Οι Στειακοί, είτε σε ευρύτερες κοινωνικές εκδηλώσεις είτε σε οικογενειακές συγκεντρώσεις ή στις λεγόμενες *παρέες* (“ελάτε να κάνουμε παρέα απόψε στον τάδε το σπίτι, το μαγαζί ή το μετόχι”, είναι μια χαρακτηριστική έκφραση των Σητειακών ακόμα και στις μέρες μας), ξεκινάνε με κεράσματα και καλωσορίσματα. Γύρω από ένα ομορφοστρωμένο τραπέζι με πολλά ή λίγα, σύμφωνα με τα βρισκόμενα, παραδοσιακά εδέσματα ξεκινάνε τη συναναστροφή τους. Συζητήσεις, αστεία, πειράγματα, ιστορίες αποτελούν την αρχή της συνεύρεσης και της διασκέδασης. Συχνά τα πειράγματα είναι έμμετρα (ανεγυριστικές μαντινιάδες). Πολύ σύντομα βγαίνουν τα όργανα (βιολιά, λύρες, κιθάρες κλπ) και τραγουδούν μαντινιάδες συνοδεία των κοντυλιών (μουσικές φράσεις). Συμμετέχουν όλοι, είτε παίρνοντας πρωτοβουλία να πουν μια μαντινιάδα, η οποία είναι συχνά πρωτότυπη, την έχουν συνθέσει εκείνη την ώρα (λέγονται *κοιλιδάτες*), είτε συνοδεύοντας στην επωδό τον τραγουδιστή. Όταν έχουν ειπωθεί όλα όσα απασχολούν την ομήγυρη με αυτόν τον ξεχωριστό έμμετρο και μουσικό τρόπο, φτάνει η ώρα του χορού. Το βιολί ή η λύρα εύκολα γυρνάει από τις τραγουδιστικές κοντυλιές στις χορευτικές κοντυλιές, στις κοντυλιές του Στειακού πηδηχτού. Στις μέρες μας, όλοι όσοι γνωρίζουν τον Στειακό

θα χορέψουν. Στους πιο μερακλήδες, ανεξάρτητα αν είναι άντρας ή γυναίκα, θα δοθεί η δυνατότητα να χορέψουν στην *ομπρός μερά* και να κάνουν τα *τσαμπάκια* τους. Σε παλιότερες εποχές, π.χ. στη δεκαετία του '50 και παλιότερα, χόρευαν οι γυναίκες μόνο όταν τις σήκωναν οι καβαλιέροι. Υπήρχαν επίσης κάποιες μικρές διαφορές στην εθιμοτυπία του χορού από χωριό σε χωριό και σε σχέση με την πόλη της Σητείας. Από διηγήσεις μεγαλύτερων σε ηλικία βλέπουμε ότι σε οικογενειακές συγκεντρώσεις ή όταν τα ήθη του χωριού το επέτρεπαν, μπορούσε και η γυναίκα να τεθεί επικεφαλής στην κουλούρα του χορού, όπως και σήμερα. Μπορούσε επίσης έναν καβαλιέρος να σηκώσει περισσότερες από μία ντάμες ή δυο τρεις φίλες να σηκωθούν και να πιάσουν μόνες τους στην κουλούρα. Και σε αυτή την περίπτωση για να βγει η γυναίκα στην ομπρός μερά θα έπρεπε να τη φέρει εκεί ο καβαλιέρος.

Στις γιορτές των πολιούχων αγίων σε κάθε χωριό στη Σητεία διοργανώνεται γλέντι. Στα παλιότερα χρόνια (ως και τη δεκαετία του '60) τα καφενεία του χωριού έπαιρναν την πρωτοβουλία να καλέσουν βιολατόρους ή λυράρηδες. Τις μέρες εκείνες όλοι οι κάτοικοι του χωριού αλλά ακόμα και επισκέπτες από γειτονικά χωριά, θα πήγαιναν να γλεντήσουν στο καφενείο. Οι βιολάτορες κάθονταν στη μέση του καφενείου, ενώ γύρω γύρω κάθονταν σε καρέκλες με τραπεζάκια ή όχι (ανάλογα με τον χώρο) οι μεγαλύτεροι σε ηλικία. Πολλές φορές οι νεαρότεροι ήταν όρθιοι ή οι κόρες κάθονταν στην ποδιά της μητέρας τους. Κάποιος παράγγελλε χορό, που παλιότερα θα ήταν κατά το πλείστον Στειακός και ξεκινούσαν να χορεύουν. Συχνά χόρευαν οι τρεις τέσσερις πρώτοι, με τους δυο στην ομπρός μερά να κάνουν τσαμπάκια και φιγούρες, και οι υπόλοιποι ακολουθούσαν με ένα βασικό βήμα που έμοιαζε πιο πολύ με περπάτημα. Όταν οι δύο πρώτοι (συνήθως ζευγάρι) *αποχόρευαν*, πήγαιναν στο τέλος ή παρέμεναν εκεί, αλλά τη θέση τους στην ομπρός μερά, την έπαιρνε άλλο ζευγάρι, για να κάνει και αυτό τα τσαμπάκια του. Η μουσική που είχε φτάσει σε ένα ζενίθ με γρήγορες κοντυλιές, επανερχόταν σε πιο αργούς ρυθμούς ώστε το νέο ζευγάρι στην ομπρός μερά να έχει χρόνο και να μπει προοδευτικά σε πιο γρήγορες κινήσεις. Η μη συμμετοχή των υπολοίπων του κύκλου στους γρήγορους βηματισμούς της ομπρός μεράς, εξυπηρετούσε τον σκοπό της οικονομίας δυνάμεων μια και ο χορός ήταν δυνατόν να συνεχιζόταν για περισσότερο από δύο ώρες, χωρίς ουσιαστικό σταμάτημα, απλά με εναλλαγή εξάρσεων και υφέσεων.

Στη σημερινή εποχή οι παρέες στη Σητεία συνεχίζουν να γίνονται με τον ίδιο τρόπο, όπως περιγράφεται παραπάνω, σε διάφορες ευκαιρίες, σε ονομαστικές εορτές σε επετείους, σε σπίτια εορταζόντων και στα μετόχια κατά τα καζανέματα. Τα

πανηγύρια έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά στις μέρες μας, σε σχέση με το παρελθόν, συμπαρασύροντας την εθιμοτυπία του χορού σε πιο μοντέρνους τρόπους που εξυπηρετούν και καλύπτουν τις σημερινές ανάγκες κοινωνικής συνένυσης.

Τα πανηγύρια διοργανώνονται συνήθως, από πολιτιστικούς συλλόγους στα χωριά αλλά και στην πόλη της Σητείας και είναι ανοιχτά για το ευρύ κοινό. Πραγματοποιούνται κυρίως σε πλατείες. Οι μουσικοί κάθονται σε βάθρο και μπροστά τους υπάρχει ανοιχτός χώρος (πίστα), όπου μπορούν να χορεύουν οι πανηγυριστές. Εκτελούν το μουσικό πρόγραμμα ανάλογα με το ρεπερτόριο τους και έχουν προπληρωθεί γι' αυτό από τον σύλλογο. Ωστόσο, ακόμα και στις μέρες μας, μπορεί να παραγγελθεί κάποιος χορός. Όταν θα παιχτεί ο Στειακός, μπορούν να σηκωθούν να χορέψουν άντρες και γυναίκες. Χορεύουν όλοι τον κανονικό βηματισμό στον ρυθμό που παίζει η μουσική και κατευθύνει ο πρώτος στην κουλούρα. Ακόμα και σήμερα δεν συνηθίζεται μια γυναίκα να φύγει από τον κύκλο του χορού μόνη της και να πάει να κάνει φιγούρες στην ομπρός μερά. Θα πρέπει να την καλέσει ένας άντρας, και μαζί να πάνε στην ομπρός μερά.

Ενδιαφέρον έχει ένας χαρακτηριστικός τρόπος γλέντιού από τον πόλεμο και ως τη δεκαετία του '70. Μια παρέα νεαρών αποφάσιζε να στήσει γλέντι στο χωριό (σε σπίτι ή σε καφενείο, ακόμα και σε αλώνια κατά τους θερινούς μήνες). Κανόνιζαν με μουσικούς, είτε πληρώνοντας κάποιους, είτε αξιοποιώντας τους μουσικούς της παρέας (πολύ συχνό φαινόμενο στη Σητεία), και μετά πήγαιναν στα σπίτια που έμεναν νεαρές κοπέλες και ζητούσαν από τους γονείς την άδεια να έρθει η κόρη τους στο γλέντι. Αν δεν ήθελαν οι γονείς, έβρισκαν ευγενικά μια δικαιολογία. Σε διαφορετική περίπτωση η μητέρα, η γιαγιά ή κάποιος άλλος συγγενής συνόδευε την κοπελιά στο γλέντι. Ακόμα και τον καιρό του πολέμου τέτοιες εκδηλώσεις συνηθίζονταν σχεδόν κάθε Σαββατοκύριακο (Γαρεφαλάκης, 1992, Παπαδάκης 2005)

Ο Στειακός πηδηχτός είναι χορός με συγκεκριμένη δομή όπου ακόμα και στις μέρες μας διατηρεί τα κύρια μέρη, τα οποία είχαν διαμορφωθεί στο παρελθόν. Συγκεκριμένα, αρχίζει αργά, με βήμα εισαγωγής, ώσπου να συγχρονιστούν οι χορευτές μεταξύ τους, και προοδευτικά γρηγορεύει. Έτσι, ο χορευτής αρχικά προετοιμάζεται, προθερμαίνεται και σταδιακά οδηγείται στην κορύφωση με βήματα συγκρατημένα, στιβαρά, λιτά και σεμνά με σοβαρότητα και αρχοντιά χωρίς μεγάλα άλματα και υπερβολές στις κινήσεις.

Οι ζωηρότερες μελωδίες (κοντυλιές) της μουσικής λέγονται *όρτσες* και εδώ οι κινήσεις είναι εντονότερες. Ο κύκλος του χορού ονομάζεται *κουλούρα*. Η κορυφή

(αρχή) του κύκλου ονομάζεται *ομπρός μερά*, ενώ το τέλος του κύκλου *κουντούρα*. Ο τελευταίος χορευτής είναι συνήθως άνδρας.

Στην ομπρός μερά γίνονται οι φιγούρες από τους πρώτους, που συνηθέστερα είναι ζευγάρι (καβαλιέρος, ντάμα). Στο τελευταίο βήμα του χορού, μπορεί να πραγματοποιηθεί ένας ιδιαίτερος βηματισμός που συνοδεύεται από σωματικό σκίρτημα-σκέρτσο και ονομάζεται *κοκαλιά*.

Ο χορός αποτελείται από δύο μέρη: α) το προχωρητικό, προς τη φορά του κύκλου (δεξιά), που ονομάζεται και *γλακητό*, το οποίο ολοκληρώνεται σε 14 βήματα, 7 προς τη φορά και 7 προς τα πίσω ή αντίθετα προς τη φορά (αριστερά) που είναι μικρότερα. β) το επιτόπου που ονομάζεται *στετό* με μέτωπο προς το κέντρο του κύκλου που ολοκληρώνεται σε επτά βήματα. Και οι δύο αυτές μορφές του χορού εναλλάσσονται, ανάλογα με τη διάθεση του πρωτοχορευτή ή τα «γυρίσματα» της μουσικής. Ο καβαλιέρος πρωτοχορευτής, συνοδευμένος από την ντάμα του, εκτελεί συνεχείς αυτοσχεδιασμούς, είτε μόνος του είτε με τη ντάμα του, «παίζοντας» με τις θέσεις, τις κατευθύνσεις, το σχήμα του χορού και τις άρσεις της μελωδίας, όπου πραγματικά νομίζει κανείς ότι ζωγραφίζει επί του εδάφους.

Οι ατομικές φιγούρες είναι:

- 1) *Ο απογιαερτός*: εδώ ο χορευτής/χορεύτρια, αφού εκτελέσει τα 7 βήματα προς τα εμπρός, αλλάζει μέτωπο με μισή στροφή προς τα αριστερά και εκτελεί τους ίδιους βηματισμούς, αντικαθιστώντας έτσι τα πίσω βήματα.
- 2) *Ο καθιστός*: μονά ή πολλαπλά καθίσματα από τον άνδρα με μέτωπο προς την κοπελιά είτε επιτόπου είτε διαγράφοντας ολόκληρο κύκλο γύρω της.
- 3) *Οι πασπαλιές*: χτυπήματα του μηρού ή της φτέρνας με το ελεύθερο χέρι, που μπορεί να συνοδεύονται με παλαμάκια ενδιάμεσα, με *καθιστούς* ή με διακριτικά πηδήματα (*καμπανοί, σάλτα*)
- 4) *Τα τσαλίμια ή ταλίμια*: πολλαπλές παραλλαγές του βασικού βήματος, με πολυπλοκότερους και σύνθετους βηματισμούς που αποτελούν ζήτημα προσωπικής έμπνευσης του κάθε χορευτή. Αρκετά διαδεδομένο είναι το σταυρωτό βήμα, όπου το ένα πόδι πατάει σταυρωτά μπροστά από το άλλο. Οι κοπέλες δεν κάνουν πασπαλιές ούτε βαθιά καθίσματα. Συνηθέστερη γυναικεία φιγούρα είναι η στροφή είτε προς τα δεξιά είτε προς τα αριστερά, περνώντας κάτω από την καμάρα που σχηματίζεται από τη λαβή του χεριού της, με το χέρι του καβαλιέρου. Η ποικιλία που μπορεί να διακρίνει κάποιος κατά τη διάρκεια του χορού είναι αρκετά μεγάλη, αφού κάθε

χορευτής/τρια παρουσιάζει τα δικά του/της ρυθμικά γυρίσματα. Τα ταλίμια γίνονται και στην προχωρητική και στην «επιτόπου» μορφή.

5) Τα τσαμπάκια: ζευγαρωτές φιγούρες (άνδρας-γυναίκα) που γίνονται συγχρονισμένα, άλλοτε κρατώντας στην κορυφή του κύκλου και άλλοτε *κόβοντας* για να κάνουν μια βόλτα περνώντας μπροστά από όλους τους χορευτές και να επιστρέψουν ή για να κάνουν περιστροφές, στροφές κ.ά. ενώ ο υπόλοιπος κύκλος χορεύει επιτόπου.

Η εθιμοτυπία του χορού θέλει, όταν ένα ζευγάρι ολοκληρώσει το χορό του, να πάει στο τέλος του κύκλου (ή και να παραμείνει στην θέση του) και να έρθει στην ομπρός μερά ένα άλλο ζευγάρι και στη συνέχεια κάποιο άλλο, ανάλογα με τις αντοχές του οργανοπαίχτη. Έτσι ο χορός μπορεί να έχει μεγάλη διάρκεια .

Στην κορυφή του κύκλου, εκτός από ζευγάρι μπορεί να πιάσουν και άνδρες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει μια μορφή του Στειακού που χορεύεται μέχρι και σήμερα σε ένα χωριό της Σητείας το Χαμέζι. Κάποια στιγμή, κατά τη διάρκεια του χορού, συνεννοούνται μεταξύ τους με τα μάτια οι άνδρες (μπορεί να είναι 3-4 αλλά και περισσότεροι) και πιάνουν όλοι μαζί στην ομπρός μερά όπου με ένα σύνθημα (στιγμιαίο σφίξιμο του χεριού που μεταδίδεται αστραπιαία από τον πρώτο ως τον τελευταίο της ομάδας) αφήνουν τα χέρια και αρχίζουν να εκτελούν αλληπάλληλες φιγούρες, όπου η μια διαδέχεται την άλλη με απόλυτο συντονισμό, έντονο δυναμισμό, και καθώς η μουσική «ανεβαίνει» και ο χορός αναπτύσσεται, τα σώματα τους επιβλητικά-στητά σειούνται και πάλλονται ενώ τα πόδια τους πατούν γερά στη γη με μικρά επιτόπια βήματα και με τρόπο ώστε να μην απομακρύνονται από αυτήν.

Ο Στειακός πηδηχτός είναι πολυσύνθετος και δύσκολος χορός, απαιτεί από τους χορευτές μεγάλη δεξιοτεχνία, εμπειρία αλλά και καλή γνώση των μελωδιών της μουσικής του. Καλός χορευτής θεωρείται ο χορευτής που αλαφροπατεί και εναλλάσσει γρήγορα φιγούρες, ενώ καλή χορεύτρια θεωρείται εκείνη που τα βήματα της μοιάζουν με το στρατάρισμα της πέρδικας.

Έχει αναφερθεί από παλιούς μερακλήδες για τις χορεύτριες: «Στη Στεία οι πέρδικες στραταρίζουν και χαμηλοπετούν».

Ανάλυση Βασικού Βήματος

Α) Προχωρητικό (γλακητό)

1) το δεξί πόδι πατά προς τη φορά

2α) ελαφριά αναπήδηση ή ανάπαυση στο δεξί πόδι, ενώ το αριστερό είναι σε άρση

2β) το αριστερό πατά προς τη φορά περνώντας μπροστά από το δεξί

3) το δεξί πατά προς τη φορά αλλά παραμένει λίγο πίσω από το αριστερό (η μύτη του φτάνει στην καμάρα ή στη φτέρνα του αριστερού. Το γεγονός ότι το δεξί πόδι δεν προσπερνά το αριστερό είναι από τα χαρακτηριστικά που δίνουν το ιδιαίτερο ύφος στον Στειακό χορό).

4) το αριστερό πατά προς τη φορά

5) το δεξί πατά προς τη φορά μένοντας πάλι λίγο πίσω από το αριστερό

6) το αριστερό πατά προς τη φορά

7) ανάπαυση ή μικρή αναπήδηση στο αριστερό πόδι, ενώ ταυτόχρονα το δεξί έρχεται σε άρση κοντά στο αριστερό με ελαφρά λυγισμένο το γόνατο.

Ακολουθούν άλλα 7 βήματα προς τα πίσω, τα οποία είναι μικρότερα και εκτελούνται με τον ίδιο όπως παραπάνω τρόπο.

B) επί τόπου (στετό)

1) το δεξί πατά επιτόπου ή και ελάχιστα δεξιά

2α) ανάπαυση ή μικρή αναπήδηση στο δεξί πόδι, ενώ το αριστερό είναι σε άρση δίπλα στο δεξί

2β) το αριστερό πατά με τα δάχτυλα μπροστά ακριβώς από το δεξί ενώ το δεξί σηκώνεται από τη θέση του

3) το δεξί πατά πίσω από το αριστερό, ενώ το αριστερό έρχεται σε άρση μπροστά από το δεξί

4) το αριστερό πατά αριστερά, ενώ το δεξί σηκώνεται από τη θέση του

5) το δεξί πατά επιτόπου, ενώ το αριστερό σηκώνεται από την θέση του

6) το αριστερό πατά επιτόπου

7) ανάπαυση ή μικρή αναπήδηση στο αριστερό πόδι ενώ ταυτόχρονα έρχεται σε άρση κοντά στο αριστερό με ελαφρώς λυγισμένο το γόνατο

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Στο παρελθόν ο χορός επιτελούνταν σε κλειστούς και ανοιχτούς χώρους. Πλατείες χωριών, προαύλια εκκλησιών, αλώνια. Σε καφενεία, σπίτια κατά τη διάρκεια χειμερινών μηνών. Σήμερα επιτελείται σε πλατείες τοπικών κοινοτήτων κατά τις γιορτές των πολιούχων, σε σπίτια με την ευκαιρία σε οικογενειακών συγκεντρώσεων και γιορτών, σε θεατρικές μουσικοχορευτικές παραστάσεις, σε μετόχια κατά τα καζανέματα. Η ζωντανή μουσική είναι αναπόσπαστο στοιχείο από το παρελθόν έως τώρα. Το βιολί ή η παραδοσιακή αχλαδόσχημη λύρα και η βιολόλυρα στις μέρες μας,

είναι τα απαραίτητα όργανα. Συνοδεύεται από κιθάρα, μαντολίνο, νταουλάκι, λιγότερο συχνά από λαγούτο.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Η παραδοσιακή οργανοποιία της περιοχής είναι συνδεδεμένη με τις ανάγκες για ιδιαίτερα μουσικά όργανα που συνδέονται με τον συγκεκριμένο χορό: αχλαδόσχημη λύρα, μαντολίνα, νταουλάκια, παραδοσιακή κιθάρα (κιθαρόνι), βιολιά, θιαμπόλια.

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Τα ιστορικά στοιχεία που αφορούν στον Στειακό πηδηχτό χορό προέρχονται από τις ερευνητικές εργασίες Ελλήνων και ξένων επιστημόνων μουσικολόγων κατά τις τελευταίες δεκαετίες, (Αμαργιανάκης [1998], Τσουχλαράκης [2000], Holzapfel, A. [2015] Κουτσογιαννάκη Ε. [2015]), από λαογραφικές μελέτες στην περιοχή της Σητείας, όπου έχουν καταγραφεί μαρτυρίες για την επιτέλεση του στοιχείου από ανθρώπους που έχουν γεννηθεί από τα τέλη του 19ου αιώνα ως και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα (Γαρεφαλάκης Ν. [1992], Σκουλούδης Ε. [2010], Οικονομάκης Η. [2004, 2005]). Ιστορικά στοιχεία επίσης αποτελούν φωτογραφίες ξένων περιηγητών και αρχαιολόγων που δούλεψαν σε ανασκαφές στις αρχές του 20ού αιώνα στην περιοχή (τις φωτογραφίες αυτές παραχώρησε το British School at Athens στον Πολιτιστικό Σύλλογο Πραισού Σητείας). Από τη νεότερη εποχή (40 έτη πριν) διατίθενται στο διαδίκτυο βίντεο ερασιτεχνικές αλλά και επαγγελματικές (Δόμνα Σαμίου, ΕΡΤ) κινηματογραφικές λήψεις, ενώ άλλες απόκεινται στα ιστορικά αρχεία της ΕΡΤ.

Επίσης, ιστορικά στοιχεία αποτελούν αναφορές του χορού σε διάφορες ιστορικού περιεχομένου εκδόσεις των προηγούμενων αιώνων (Dapper Olfert [1688], Μανουήλ Βερνάρδος [1705], Bellon Pierre [1548], Ιωσήφ Χατζιδάκης [1881]), μουσικές παρτιτούρες του Στειακού μουσικού Ευστράτιου Καλογερίδη (Κρητική Μουσική, εκδόσεις της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης), καθώς και οι αναφορές στη δισκογραφία προ του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Αθήνα, Odeon Γερμανίας [1926])

Το Λύκειο των Ελληνίδων Σητείας φροντίζει τα τελευταία χρόνια να καταγράφει μαρτυρίες από μεγάλους σε ηλικία ανθρώπους (70 χρόνων και μεγαλύτερους) που αναφέρονται στην επιτέλεση του στοιχείου στα χωριά και στην

πόλη της Σητείας. Συγκεκριμένα καταγράφει (ηχητικά και με εικόνα) αναμνήσεις ηλικιωμένων από τα γλέντια της εποχής τους, λεπτομέρειες για την επιτέλεση του Στειακού πηδηχτού στην περιοχή τους, κινηματογραφεί τους μεγαλύτερους σε ηλικία να χορεύουν τον χορό. Επίσης, καταγράφει την αυθόρμητη επιτέλεση του χορού σε γλέντια και πανηγύρια της περιοχής. Συλλέγει φωτογραφικό και κινηματογραφικό υλικό που έχει τραβηχτεί ερασιτεχνικά από τους κατοίκους της περιοχής σε γάμους και άλλες περιστάσεις στις οποίες χορευόταν ο χορός. Όλο το υλικό αυτό θα εκδοθεί από το Λύκειο Ελληνίδων στο προσεχές διάστημα (με τη σύμφωνη γνώμη των εικονιζόμενων και των κληρονόμων τους) με σκοπό να αποτελέσει ένα τεκμήριο του στοιχείου αλλά και για να μείνει ζωντανή η μνήμη των μερακλήδων χορευτών του τόπου.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Ο Στειακός χορός και οι μελωδίες του συγκινούσαν τους απανταχού Στειακούς, από την Αθήνα μέχρι την Αμερική και τη μακρινή Αυστραλία. Στις μέρες μας, αναζωπυρώνεται το ενδιαφέρον των νέων για τον χορό, ως μέσο έκφρασης της συλλογικής ταυτότητάς τους, φαίνεται δε να εκφράζει ιδιαίτερα την ιδιοσυγκρασία των Στειακών.

Οι μουσικές φόρμες, η τεχνική και το ύφος του χορού, τελείως διαφορετικές από την υπόλοιπη Κρήτη, εκφράζουν τη χαρά, τον έρωτα, τη γλυκύτητα και τον ευπροσήγορο χαρακτήρα των κατοίκων της Σητείας. Ο χορός ενώνει όλους όσοι μοιράζονται την ιδιαίτερη μουσική παράδοση που χαρακτηρίζει την ανατολική Κρήτη και ενισχύει τους δεσμούς της κοινότητας, καθώς η ομαδική επιτέλεσή του συντείνει αφενός στην εκτόνωση πιθανών εντάσεων, αφετέρου στη δημιουργία ισχυρών δεσμών μεταξύ των χορευτών. Η αίσθηση της συνέχειας, που έχουν οι σύγχρονοι χορευτές ακολουθώντας τα βήματα των παλαιότερων, βοηθάει στο να αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ηρεμία τις προκλήσεις της ζωής.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

1) Η εκλέπτυνση τη αισθητικής ως αντίπαλο δέος στη βαναυσότητα των προϊόντων υποκουλτούρας. Η επαφή του σύγχρονου ανθρώπου με το δημιουργήμα του συλλογικού ψυχισμού των παλαιότερων, ο οποίος εκφράζεται στον συγκεκριμένο χορό και τη μουσική που τον συνοδεύει, έχει αισθητική αξία πολύ μεγαλύτερη από

σημερινά προϊόντα ψυχαγωγίας που έχουν δημιουργηθεί κυρίως με σκοπό το κέρδος και συχνά είναι αμφίβολης ποιότητας, είτε αυτό είναι τραγούδι, είτε μουσική που συνοδεύει παραδοσιακούς χορούς. Όταν ωστόσο η παιδεία των αποδεχτών είναι πολύμορφη και η αισθητική τους εκλεπτυσμένη, είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αποδεχτούν μη ποιοτικά προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο, προφυλάσσονται αξίες, αισθητικές και ηθικές, οι οποίες όμως έχουν ιδιαίτερη σημασία για την καθημερινή ζωή και αξιοπρέπεια του σημερινού νέου κυρίως ανθρώπου.

2) Η γνωριμία των νέων με τα στοιχεία που εκφράζονται μέσα από τις κινήσεις του χορού, σε συνδυασμό πάντα με τη μουσική και τη ρίμα. Μουσικολόγοι, εθνολόγοι, μουσικοί και χοροδιδάσκαλοι έχουν ενσκήψει τα τελευταία χρόνια, στη μουσική και τη χορευτική παράδοση της ανατολικής Κρήτης με σκοπό να μελετήσουν και να αντλήσουν στοιχεία μουσικά και κινησιολογικά. Τα στοιχεία αυτά, καθώς αποτελούν προϊόντα ψυχικής και πνευματικής δημιουργίας, μπορούν να εμπλουτίσουν τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Ο σύλλογος μας, μετά από την εισήγηση της πρόεδρου του Λυκείου, έλαβε την απόφαση να στηρίζει το αίτημα της τοπικής κοινότητας για τη σύνταξη φακέλου υποψηφιότητας για την εγγραφή του Στειακού πεδηχτού χορού στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Το αίτημα απηχεί την ευρύτερη επιθυμία των δημοτών της Σητείας αλλά και όλων των δήμων του νομού Λασιθίου και υποστηρίζεται σταθερά από το Λύκειο Ελληνίδων Σητείας.

Πραγματοποιήθηκαν ενημερωτικές συναντήσεις με πολιτιστικούς συλλόγους, δραστηριοποιήθηκαν κάτοικοι των τοπικών κοινοτήτων που ήταν παλιοί χορευτές, έγιναν πολλές συναντήσεις των μελών των χορευτικών μας ομάδων και γηραιών κατοίκων της περιοχής, για καταγραφή αναμνήσεων σχετικών με τον χορό και την επιτέλεσή του. Στο πλαίσιο γλεντιού κινηματογραφήθηκαν οι συνθήκες που οδηγούν τους ανθρώπους στη χορευτική έκφραση. Επίσης, συνέλεξαν ιστορικά στοιχεία και τα κατάθεσαν μαζί με φωτογραφικό υλικό για τη σύνταξη του φακέλου. Συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική επισκόπηση παλαιότερων λαογραφικών καταγραφών στην περιοχή (αναφέρονται αναλυτικά στις παραγράφους για την ονομασία του χορού και στα ιστορικά στοιχεία, καθώς και στη βιβλιογραφία στο

τέλος του παρόντος δελτίου), κινηματογραφήθηκαν παλαιοί χορευτές να χορεύουν, καταγράφηκαν διηγήσεις. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η παρακάτω. Επικοινωνούσαμε με κατοίκους στα χωριά της Σητείας και στην πόλη της Σητείας είτε μέσω πολιτιστικών συλλόγων είτε μέσω φιλικών και συγγενικών γνωριμιών και ζητούσαμε να μαζευτούν παλαιοί χορευτές συγκεκριμένη ώρα σε καφενείο του χωριού, είτε στο χώρο του πολιτιστικού συλλόγου είτε σε κάποιο σπίτι του χωριού. Εκεί ξεκινούσαμε τη συζήτηση, ρωτώντας βάση ερωτηματολογίου που είχαμε συγκροτήσει με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου, ώστε να μάθουμε για τον τρόπο που χόρευαν τον χορό στο χωριό τους, τις συνθήκες που οδηγούσαν στην επιτέλεση του χορού. Με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου τους προτρέπαμε να ανασύρουν αναμνήσεις που περιείχαν πολλές φορές σημαντικές λεπτομέρειες, που αφορούσαν τον Στειακό πηδηχτό, άγνωστες ακόμα και σε πολύ έμπειρους χορευτές. Όλη η συνάντηση είτε κινηματογραφούνταν είτε ηχογραφούνταν. Οι απομαγνητοφωνήσεις μας έδωσαν σημαντικό υλικό για τη συμπλήρωση του Δελτίου Στοιχείου Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η συμπλήρωση του δελτίου στηρίχτηκε κυρίως στα σημεία σύγκλισης και τομής των διηγήσεων. Ωστόσο, και τα ξεχωριστά στοιχεία (μη διασταυρούμενα) που συναντήσαμε στα διάφορα χωριά τόσο για τον Στειακό πηδηχτό όσο και για άλλους χορούς της ανατολικής Κρήτης καθώς και για τον τρόπο του γλεντιού τα λάβαμε υπόψη μας ώστε να αποτελέσουν στο μέλλον υλικό περαιτέρω μελέτης.

Σκοπεύουμε να συνεχίσουμε τη μελέτη μας, χρησιμοποιώντας διευρυμένο ερωτηματολόγιο, το οποίο μπορεί να επιτρέπει την αποτύπωση και απόψεων όσων δεν γνωρίζουν να χορεύουν τον Στειακό πηδηχτό.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Σήμερα η εκμάθηση του χορού πραγματοποιείται μέσω οργανωμένης διαδικασίας, δηλαδή μαθημάτων χορού σε παιδιά και ενηλίκους. Δευτερευόντως μετά την επί 38 χρόνια προσπάθεια μετάδοσης του χορού από το Λύκειο Ελληνίδων Σητείας, υπάρχουν αρκετοί πλέον νέοι χορευτές, οι οποίοι χορεύοντας στα πανηγύρια γίνονται πρότυπα και δάσκαλοι για άλλους που δεν ακολουθούν τη διαδικασία εκμάθησης σε οργανωμένα τμήματα. Η μετάδοση του χορού συνεχίζεται και σε μεμονωμένες περιπτώσεις από τους γονείς και τους παππούδες προς τα παιδιά και τα εγγόνια.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Το Λύκειο Ελληνίδων παράρτημα Σητείας από την ίδρυσή του έχει διαφυλάξει και αναδεικνύει το στοιχείο με διακριτές δράσεις, όπως: α) δημιουργία τμημάτων εκμάθησης του Στειακού σε παιδιά και ενήλικες, β) καταγραφή των ιδιαιτεροτήτων του χορού στις διάφορες τοπικές κοινότητες (συνεντεύξεις, βιντεοσκόπηση ηλικιωμένων κατοίκων της περιοχής να χορεύουν), γ) μουσικοθεατρικές παραστάσεις συνδεδεμένες με το συνολικό πολιτιστικό πλαίσιο επιτέλεσης του χορού.

Ειδικά η παράσταση με τίτλο « Γροικήσετε του έρωτα», που δόθηκε το 2018, πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή των θεατών στα σοκάκια της Σητείας και καντάδα που κατέληξε σε γλέντι στην πλατεία της πόλης. Για να παρουσιαστούν οι συνθήκες επιτέλεσης του στοιχείου, η παράσταση διαμορφώθηκε σε σπονδυλωτή μορφή. Μέσω της αφήγησης των διαδοχικών τμημάτων της παράστασης, ο θεατής κατανοεί τον συνήθη τρόπο γλεντιού στην Σητεία (π.χ. Η αφορμή για το χοροστάσι: Η κοινωνική συναναστροφή και οι συζητήσεις)

Το Λύκειο των Ελληνίδων της Σητείας κάθε χρόνο στην τελική εκδήλωση των μαθητικών τμημάτων παρουσιάζει τον Στειακό πηδηχτό με περισσή σπουδή, δίνοντάς του τον κυρίαρχο ρόλο. Επίσης, έχει ανεβάσει στο παρελθόν παραστάσεις σε κείμενα ντόπιων συγγραφέων στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα. Οι παραστάσεις αυτές έχουν ως εξής:

«**Ο κύκλος της ζωής**», στην οποία με δρώμενα περιγραφόταν η ζωή στην περιοχή της Σητείας στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, δίνοντας έμφαση στην επιτέλεση του χορού μέσα από τα τοπικά γλέντια.

«**Θύμησης και Ονείρατα**» στην οποία περιγράφεται ο τρόπος διασκέδασης στην περιοχή μέχρι τα μέσα περίπου του προηγούμενου αιώνα, και φυσικά ο Στειακός πηδηχτός και οι μελωδίες του έχουν την κυρίαρχη θέση.

«**Οι στράτες της Αγάπης**» όπου περιγράφονται οι περιπέτειες ενός μπερμπάντη χωροφύλακα και φυσικά δεν λείπουν ο χορός και το τραγούδι της Σητείας.

«**Εύα σημαίνει Ζωή**» στην οποία και η Στειακή γυναίκα παρουσιάζεται να ζει και να χορεύει με την ιδιαιτερότητα που τη χαρακτηρίζει.

Οπτικοακουστικό καθώς και έντυπο υλικό φυλάσσεται στο αρχείο του Λυκείου Ελληνίδων παράρτημα Σητείας. Επιπλέον, το Λύκειο Ελληνίδων σχεδιάζει σειρά εκδηλώσεων για την ανάδειξη του Στειακού χορού με τη συμμετοχή του Δήμου Σητείας και της Περιφερειακής Ενότητας Λασιθίου, όπως:

- 1) Ομιλίες σχετικά με τον Στειακό πηδηχτό ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- 2) Προβολή της μικρού μήκους ταινίας ντοκιμαντέρ που δημιουργήθηκε από το ΛΕΣ (Λύκειο Ελληνίδων Σητείας).
- 3) Μαθήματα Στειακού πηδηχτού από τους χοροδιδασκάλους του ΛΕΣ.
- 4) Χορευτικές παραστάσεις από τα χορευτικά τμήματα του ΛΕΣ.
- 5) Συζητήσεις για τη σύνδεση του χορού με τη μουσική και τη ρίμα.
- 6) Στειακή καντάδα.
- 7) Παραδοσιακό γλέντι με τη συμμετοχή των ντόπιων αλλά και των μουσικών του ΛΕΣ.
- 8) Ιστορίες, παραμύθια, τραγούδια, διηγήσεις, χορούς, από τους γεροντότερους στα χωριά.
- 9) Παρουσίαση των ιδιαιτεροτήτων του πηδηχτού στη Σητεία αλλά και σε άλλες περιοχές του νομού μας, καθώς και ομοιότητες με χορούς των Δωδεκανήσων.
- 10) Συμμετοχή χορευτικών ομάδων πολιτιστικών συλλόγων.
- 11) Τον Ερωτόκριτο τραγουδισμένο με τις τρεις παραλλαγές στη μελωδία που εμφανίζονται στη Σητεία.

Επιπλέον, το Μουσείο Ιστορίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς Πραισού Σητείας συμβάλλει στη διαφύλαξη και ανάδειξη του στοιχείου μέσα από δράσεις και εκδηλώσεις προβολής που διοργανώνει.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Πιστεύουμε ότι το κύριο και βασικό το οποίο πρέπει να γίνει, για να μπορέσει ο Στειακός πηδηχτός και η αισθητική και αξιακή του υπόσταση να επηρεάσει τους νέους ανθρώπους είναι η συνειδητή ανάδειξή του. Με ποικίλους τρόπους, όπως περιγράφονται παρακάτω, θα προσπαθήσουμε να φτάσει κατ' αρχάς στους αποδέκτες (νέους ανθρώπους της περιοχής αλλά και εκτός αυτής) η γνώση της επιτέλεσης του στοιχείου. Ήδη παρατηρούμε μεταστροφή όσον αφορά το ενδιαφέρον του κοινού, από τη στιγμή που δημοσιοποιήθηκε η προσπάθεια για την εγγραφή του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, για τη διαφύλαξη και ανάδειξη του στοιχείου το Λύκειο Ελληνίδων Σητείας σχεδιάζει δράσεις ανάδειξης του Στειακού χορού, όπως :

- α) Διάχυση των αποτελεσμάτων της μελέτης του Στειακού, καθώς και ενημέρωση σχετικά με την αξία του Στειακού πηδηχτού χορού ως άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- β) Διοργάνωση εκδηλώσεων σε ολόκληρη την επαρχία Σητείας καθώς και στον νομό Λασιθίου.
- γ) Επαφή με όλους τους πολιτιστικούς συλλόγους που έχουν χορευτικές ομάδες, σε ολόκληρο τον νομό Λασιθίου, για παρουσίαση των ιδιαίτερων παραλλαγών του χορού σε κάθε περιοχή.
- δ) Διοργάνωση ημερίδων με ειδικούς λαογράφους και χορολαογράφους, μουσικολόγους και χοροδιδασκάλους, ώστε να αποτυπωθεί και επιστημονικά αυτό που βιωματικά γνωρίζουμε.
- ε) Αποδοχή προσκλήσεων από συλλόγους της Αθήνας για διεξαγωγή παραστάσεων και σεμιναρίων χορών της ανατολικής Κρήτης.
- στ) Συνέχιση της καταγραφής (κινηματογραφική αποτύπωση, συνεντεύξεις) σε όλα τα χωριά της Σητείας και των Δήμων του νομού Λασιθίου.

9. Βασική Βιβλιογραφία

- Conklin, D. & Anagnostopoulou, C. (2011), Comparative pattern analysis of cretan folk songs, *Journal of New Music Research*, 40(2), 119–125.
- Hagleitner M. (2015) «Τεχνοτροπία και διαφορετικότητα στη μουσική της Ανατολικής Κρήτης» 3ο Διεθνές συνέδριο «Η μουσική παράδοση της ανατολικής Κρήτης», Κέντρο Ερευνών και Μελετών Κρητικού Πολιτισμού, Σητεία 6-7 Νοεμβρίου 2015
- Holzapfel, A. (2015), «Υπολογιστική Ανάλυση μελωδικών μοτίβων στους πηδηχτούς χορούς, κίνητρα, προοπτικές και περιορισμοί» 3ο Διεθνές συνέδριο «Η μουσική παράδοση της ανατολικής Κρήτης», Κέντρο Ερευνών και Μελετών Κρητικού Πολιτισμού, Σητεία 6-7 Νοεμβρίου 2015
- Holzapfel A., Stylianos Yannis (2010), “Parataxis: morphological similarity in traditional music”, *11th International Society for Music Information Retrieval Conference ISMIR 2010*.
- Holzapfel, A. (2015), Melodic key phrases in traditional Cretan dance tunes. In: *Proceedings of the 5th International Workshop on Folk Music Analysis* (pp. 79-82). Institut Jean le Rond d'Alembert
- Holzapfel, A. (2015). Patterns of identity: Rhythmic and melodic aspects of Cretan leaping dances. In *Music on Crete, Traditions of a Mediterranean island*. Vienna Series in Ethnomusicology, in press.
- Kaloyanides, M. (1975). *The Music of Cretan dances, a study of the musical structures of Cretan dance forms as performed in the Irakleion province of Crete*. PhD thesis, Wesleyan University.
- Theodosopoulou I. B.(2004), *Methodology of morphological analysis and analytic data of small rhythmic patterns of cretan folk music*, Athens: Kultur,.

Βαρδάκης Β. *Ο παραδοσιακός χορός στις Ανατολικές περιοχές της Κρήτης* (ΚΟΙΝΩ.ΠΟΛΙΤΙ.Α.ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ)

Γαρεφαλάκης Ν. (1992), «Μυρσίνη. Ιστορικά Λαογραφικά» έκδοση προοδευτικού συλλόγου Μυρσίνης.

Δαουράκη-Ανηψητάκη Ε. (1993), Παλιές Στειακές αναμνήσεις, ιδιωτική έκδοση, Σητεία

Δρανάκης Λ., *Αυτοσχεδιασμός στον ελληνικό Δημοτικό χορό*, Αθήνα 1993

Κόκκινος Γ. (1993), *Ελληνικοί χοροί, ιστορική εξέλιξη και μουσικοκινητική ανάλυση*, Θεσσαλονίκη

Κουτσογιαννάκη Ε. (2015), «Χοροποίηση στην Ανατολική Κρήτη», 3ο Διεθνές συνέδριο «Η μουσική παράδοση της ανατολικής Κρήτης», Κέντρο Ερευνών και Μελετών Κρητικού Πολιτισμού, Σητεία 6-7 Νοεμβρίου 2015

Οικονομάκης Η. (2003), *Ανιχνεύοντας στους δρόμους της μουσικής παράδοσης*

Οικονομάκης Η. (2004), *Γνωριμία με τη μουσική παράδοση της Ανατολικής Κρήτης*

Οικονομάκης Η. (2004), «Στρατής Καλογερίδης: το μουσικό έργο του και η συμβολή του στη μουσική παράδοση της Ανατολικής Κρήτης

Οικονομάκης Η. (2005), «Μουσική από την παράδοση της Ανατολικής Κρήτης

Παπαδάκης Μ. (2005), *Ιστορικές Αναδρομές Σητεία 1939-1945*, ιδιωτική έκδοση Αθήνα

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.) Αφηγήσεις χορευτών ηλικιωμένων και νεώτερων

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

Φωτογραφίες όπου εμφανίζεται να χορεύεται ο Στειακός σε γλέντια, πανηγύρια και παραστάσεις. Ηχητικά ντοκουμέντα και ηχογραφήσεις. Εντεκάλεπτο ντοκιμαντέρ παρουσίασης του χορού.

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών: Ψαρουδάκη Αντωνία, Παναγιώτα Παλούκου

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών: Ψαρουδάκη Αντωνία, Πρόεδρος Λυκείου Ελληνίδων Σητείας, Παναγιώτα Παλούκου Γυμνάστρια (ειδικότητα παραδοσιακών χορών) χοροδιδασκάλισσα Λυκείου Ελληνίδων Σητείας

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου: Σητεία, Μάρτιος 2017